

Чужі гріхи
Таня П'янкова

Перед самим Великоднем на полі трагічно гине вагітна Гапія, залишаючи після себе велику таємницю свого серця. Її убита горем мати Юстина робить дві ляльки для залицяльників доньки, щоб покарати одного з них – того, котрий Гапію занапастив. Ніхто, крім недоріки-Якова, не знає, що через дивні дарунки життя обох братів починають летіти шкереберть. Одного дня в дім Якова потрапляє дружина Петра, Оксана, і розповідає підслухану правду про те, як завинили перед Гапією її чоловік Петро та його брат Михайло. І тоді Яків викрадає одну із залятих ляльок і наважується на непросту розмову з Юстиною. Усього сорок днів прокляття має силу, бо лише сорок днів ходить душа світом, перед тим як відлетіти у вічний вирій. Чи вистачить цього часу живим, щоб розплутати клубок спогадів, дивних збігів, таємниць і розірвати прокляття заговорених ляльок? Чи спокутує кожен із них свої та чужі гріхи?

[b]Містить нецензурну лайку![/b]

Таня П'янкова

Чужі гріхи

Було ще доста рано, коли високо в небі, десь там, аж понад сизими крижамі Горганів, завірилося на негоду, звіялося, збаламутилося, загуркотіло. Густі верболози коло ріки очунали, здригнулися, ожили, заколисалися, сподіваючись швидкого прищестя грози, котрої давно вже чекали. Марунька поміняла колір, посутеніла, насупилася, беззубо злизувала сон зі шербатих берегів, стрімголово-нарвано вибігала хвилями на гострі кам'яні валуни і опадала білим шумовинням назад у своє збурене русло. Осій розтривожився, надсадно захекав – видихав із нутра парке повітря. Запахло молодим травнем, густими дощами, рибою...

Яків скинув із себе сорочку, пообтирані черевики, кинув порожню торбу на стару грубу колоду, котра казна-скільки тут лежала, зайшов босоніж на мілину. Спершу студінь пробрала його до кісток, а далі ноги звиклися. Він нахилився, обережно зачерпнув пригорщами воду з ріки і вилив назад, потім – наче наважився – змився до пояса і навіть намочив голову. Так і стояв – чекав, доки з нього постікає вода. Далі вийшов з ріки, вбрався і, раз у раз нахилиючись, аби підхопити із землі дрібний камінець, повільно побрів берегом туди, де відрізана від селища кількома рядами дерев їхня вулиця на двадцять хат прудко бігла вздовж Маруньки, підіймалася на горб, густо порослий по обидва боки розкішною кропивою, лободою й дрібонькими гірчаками, вистрибувала на місток через глибоченький рівчак і нагло обривалася, губилася десь там, за ним. Доки сягало око, усе кипіло, цвіло

і зеленілося, гуло бджолиними роями, зав'язувалося, спиралося на плоти фасолевыми і гарбузяними нитками, родило вишнями, черешнями і яблуками, кричало на сто псячих, гусячих, курячих, діточих, жіночих, хлопських голосів; кипіло, шуміло, дихало, жило, вмирало, сміялося, плакало...

Небо над головою згусло, якимось із полегкістю зітхнуло та й різко провалилося раптівкою, котра грубим сукном заслала світ, рясно вимочила Якову голову і широкі маслакуваті плечі, застрибала по торбі із сірої мішкщини.

– Ади, не вспів-ім дати драла! Ше раз помивсі! – Яків повеселів, як бахур, котрого мати незлостиво бухнула у плечі, втер воду з лиця, трохи прискорив крок і зайшов перечекаати дощ під старою кривою липою. Слухав, як вона дихає, як тонко дрижить, простягаючись кожнісіньким листком, аби зловити воду, а разом із нею – життя; як кожною галузкою заповідається на пишний цвіт... Над головою лупнуло – і небо розпанахала блискавиця. Пошепки молився, аби наступною не впалило і його. Завмер собі у молитві... Хвилина, друга, п'ята... Усе вщухло так скоро, що і не спам'ятався. Втішився і бадьоро подався на вулицю. Підходив до кожної брами, по одному виймав з кишені дрібні камінці, звично цілився і кидав у шиби хат. Десь на нього гавкотили пси, а десь навіть і не дивилися – знали вже, що Яків приходить отак газдів будити.

Біля Міської хати зупинився надовше. Здивовано стояв, зачувши звідти якісь віддалені крики. Там, здалося йому, давно не спали...

* * *

Місько Патик – аж йому широкі плечі зіпріли – люто махав посеред хати величезною Фецевою сокирякою, та все – по ліжкові, по ліжкові, по ліжкові. Уздовж ліжка рубав. Як дурний, рубав. Безтямно. Шалено. Нарвано. Рівно чи не рівно – а не дивився, ніби туман йому в очі зайшов. Бісився. Кромсав разом із периною, подушками, простирадлами, рубав від надголів'я до нижнього краю, часто відпльовуючи добротним гусячим пір'ям, котре летіло з подушок та перини просто йому до рота, заліплювало очі, лоскотало за вуса... Рубав та все питався в онімілої жінки:

– А нашо нам таке ліжко, к?рва? – скавав, наче хтось йому розпеченої грані за халяви чобіт всипав. – На чорта воно нам треба? Таке велике? Таке широке? А, переполовиню! Кишки висру, а своє зроблю! Такой не дам си на голові кілля тесати!

Дарка безмовною кріличкою забилася у дальній кут світлиці, закусивши білими зубами мізинець лівої руки і нічого не відповідала, лише дивилася на той вертеп, який чоловік нині в хаті вчинив, і крадькома хрестилася правицею, так, аби розпалений їх ранковою сварою Місько не помітив її раптової набожності.

Але Місько того не видів. Не тим гризся. Якраз гарненько розрубав ліжко навпіл та й дуже розсував попід різні стіни кімнати його половини, кожна з яких тепер западала на бік. Однак і то його не дуже переймало. Розсував собі та втішено приказував:

– Ади, ег файно поділив. Ади, ег файно, рівненько... Самий не подумав би! До вечора підоб'ю кілочками, буде рівно стояти. Лиш троха вузьке тепер, – оглядав прискіпливим оком... – Та нічо, нічо... В жінки мої не широка дупця. Стане їй ліжка. А мені шо? Лиш би моїй жінці добре спалосі! Їй і чоловіка не треба! А нашо? За пса го має! – глипнув на зблідлу від жаху Дарку. – Та, к?рча дошка! Сидит, ти засватана! – вар'ювато закричав, аж стіни в хаті дрібно задрижали і хмаровиння білого пір'я наново залітало в гарячому від Міської люті повітрі... – Ше тото цур'я мені сі попід ноги плентає! – І відкидав, відкидав подалі від себе важким кирзаком їхню пошматовану постіль, що її Дарина отримала у спадок від прабаби Катерини.

– А шоб ті тото пір'я в писку поросло! Судна година з тобов! Ну, скажи, шо тобі сі ниньки у голові перевернуло? – Дарка все ж не витримала напруги, котра зацькувала її, залякала, змусила сидіти під стіною, та й розплакалася на сльози. – Місю, ну, нашо? Нашо ти... нашо... – затиналася, ніби добирала потрібних слів, аби якось остудити ту ватру, котра яро палала в його очах. – Нашо біду робиш? – Вона схопилася з місця, ревно кинулася на руку чоловіка, котрий якраз лишився сокиряки, коли розсував половини ліжка.

– Не руш ня! – Той смикнувся від її дотику, зірвався, скипів і відтрутив дружину, ніби воду з руки струсив. – Не буде у нас ліжка! Запиши си тото на чолі! Не буде і фертик! Будем нарізно спати віднині! – грізно рикнув, наче одурілий звір, і, вхопивши сокиру, різко вистрибнув за двері... Від гріха далі...

Всівся змучений і розтривожений на ганку, тремтячими пальцями вийняв з кишені цигарку і дратівливо смалив – аж захлинався гарячим густим димом, навмисно давився ним, ніби хотів, якщо не вдушитися, то хоча б наїстися вдосталь. Забув уже трохи смак тютюну, хоч цигарки біля себе носити не перестав. Відколи дуже кашляти почав – а все через тирсу на пилорамі, – то боявся легені ще й куривом надривати. Цигарка давно не смакувала, як раніше, пірчила в роті.

– Тьху, зараза! Вродисі та вдайсі! – Він раптом підскочив на місці і голосно лайнувся, ніби обпівся кропивою, викинув цигарку. – Ліпше би не женивсі ніколи, ніж таке, к?рва! – Спересердя посунув ногою сокиру з ганку у лободу, тяжко зітхнув, а далі і зовсім затих, замовк, принишк, задивився кудись у далечінь добрими сливовими очима, поглядом, замішаним на любові, сльозі, теплі, ранній весні...

Дивний сум зачаївся на його неголеному обличчі, проліг рівною глибокою борозенкою крізь усе чоло, проступив червоно на вилицях. Самотність зайшла зі спини, тяжко висадила йому на плечі, звисла на груди ноги. Така рідна якась, така своя, така знайома. Така зрима – хоч вий. Така темна – хоч лобом до одвірка товчися. Паморочливо тхнула застоєм на сонці болотом, пуголовками банькатих жаб, підгнилим у воді корінням і ще якоюсь нетутешньою травою; отруйно дихала, плямкала, раз у раз нахилилася, ловила його у сіті своїх очей. І він майже наяву бачив її білі порожні зіниці, такі невимовно-страшні, мовби їх повиїдали прудкі річкові риби. Вона спиралася йому на голову гострими кістлявими ліктями, сухими та неприємними на дотик; ліктями не жіночими, не чоловічими, не людськими, не

звіриними, а якимисьь потойбічними, крижкими, ламкими, примарними. Місько здригався, відчуваючи, як вона все щільніше і щільніше тулиться до нього, вростає в нього, губиться у ньому – і він нічого не може вдіяти, ніяк не може позбутися її, зігнати зі своїх плечей. І йому страшно носити її на собі, йому страшно зайти разом з нею до хати, показатися на очі своїй жінці, котра не хоче з ним спати, і жити, певно, із ним не хоче.

...Дарина аж заплющила від страху очі, коли за Міськом зачинилися хатні двері – лупонуло так, наче десь у голові їй тріснула кістка.

– А бодай би ти скис, Міську! Бодай би ще малим всравсі! – Вона несміливо схлипнула, а далі знову і знову... Впала пухкими колінами на розрубані подушки та зайшлася голосним плачем, довгим, рясним і зтяжним, як перші березневі дощі. Важка чорна коса впала на її вродливе лице і вимочувалася гіркими сльозами, котрих молода газдиня нині не жаліла, давала їм вільно текти з ясних прегарних очей, стікати щоками на вилиці, на шию, а звідти – у стиглу розкішну пазуху... Було їй жаль за ліжком та й за перинами, за тонкими мережаними простирадлами, що їх Місько нині покровсав на дрантя та повимашував чоботями, за спокоєм погожого весняного ранку, щедрого на сонце, за спокоєм свого вразливого жіночого серця, надірваного криками й гупанням сокири по ліжку...

За чоловіком, що пігнався з хати на чотири вітри, не банувала. Знала – за годину-дві він заспокоїться, охолоне та й присуне до неї, тихий і благий, покірний, як мале теля. Візьме її за плечі, обійме, притисне, поцілує її пазуху – і на тім сварка промине. Так уже не раз із ними бувало.

– Прости, – скаже. – І сонце плями має...

Пазуха... Ясноока Дарина усім, що мала у житті, завдячувала лише тій розкоші, котру дав їй Бог і кот ру носила під сорочкою. Усі дари земні відкрилися їй, коли вона збагнула, що має такий скарб. Ото і чоловік її, Михайло Патик, не годен без її пазухи на світі прожити, не годен обійти жінку в хаті, аби не затиснути її цицю в долоні. Робота його не береться, люди його не цікавлять, доки вона удень коло нього. А далі і всеньку ніч не дає йому спати Дарчин скарб. Відколи полягають вони до сну і аж до самого світанку крутиться Місько на ліжку та все береться жінчині груди пестити. Нема їй сну коло нього – лиш задрімає трохи та й одразу ж будиться від того, що чоловік її цицьку з пазухи виймає і масує, і зминає, і гладить, і кусає легонько, цілує, облизує. А коли з однією натішиться, до другої починає добиратися. І так може годинами. Аж дрижить увесь. Вона вдає, ніби спить, бо як чоловік увидить, що її збудив, то вже не заспокоїться, доки не вилюбить до останнього подиху. А їй вставати рано-ранісінько й коло хати поратися, а потім ще й шити людям. Через оте шиття, через оті рябі спідниці, довгополі сорочки, тонкі, майже прозорі кофтини, через чоловічі портки та діточі пеленки очі майже сліпі стали. Бо весь час за ниткою біжать, не відпочивають зовсім. Вона за цілий день натомиться, а ночами їй якась біда поперек ломить, та так страшно, ніби навсе її зігнути намірилась. Дарина спати хоче – вмирає.

А любові Міської давно вже не хоче. І рук його у своїй пазусі не хоче. І за чоловіка його вже би не хотіла, так він душу їй розкеренив. Але з тим

уже нічого не зробиш. Треба жити якимось, миритися, бавити, вдавати любов і ніжність, їсти, спати, виходити на люди, родити йому діти. От усе це вона годна, лиш би давав їй спати вночі та й не ліз любитися, бо то їй гірше гіршої біди, гірше жаби в писку, гірше зради...

Заплаканими очима вражено дивилася на порубане ліжко, на розкидане по хаті шмаття та й сердито шморгала носом:

– А шляк би тя, Міську, трафив! Таке ліжко поломити! Такі перини переспаскудити! Де твій розум?! – запитувала у німої стіни, на котрій висів під червоним рушником їхній з чоловіком весільний портрет. – Не, – збирала пір'я по хаті, – з іжака не буде бика! Такої не буде! Вража мати ті знає! Чо' взевсі зрання парастас правити? Яка скотиняка тя під сраку хльоснула, що ти мені такої кари в хаті наробив? Тобі то попустит за ідну годину, а вечір зара присуне – на чім спати лігнемо?

Дивувалася широко, як ніколи, бо і справді не знала, чим аж так в'їла свого газду, що він зрання, ніби дурний став. І чого за сокиру взявся? Влетів з нею так, ніби забити її Дарині у плечі хотів. Налякав до смерті. І чим образила? Чи того, що сказала, аби дав їй спокій з тим нічним масуванням цицьок, бо вона через нього не годна виспатися; чи того, що з усіх сил цієї ночі прикидалася сплячою, доки чоловік аж трясся коло неї від пристрасті й так розпалився, і так хтів її любити, що аж стогнав наголосно. А вона ніби спала мертвим сном і того не чула, і литки свої так міцно затиснула, що він не зміг їх розтулити... І не дихала навіть. І з боку на бік не переверталася. І не зважала на Михайла, котрий скаженів і будив її, торсав за плечі, за груди, обмацував спітнілими зимними руками живіт і стегна... Не було її. Вмерла для нього. Не хтіла його та й усе. Не хтіла... Не могла...

Ото він рано сам не свій став і ліжка вчепився. Сокиру Фецеву з-під ганку дістав, по ліжковій хрясь, хрясь – та й розквитався. Раз жінка його любити не хоче, то й ліжка такого великого їм не треба.

«Лиш от, ег тепер спати будем?» – вголос думала Дарка, змітаючи віником гусяче пір'я на одну велику живу купу посеред світлиці...

* * *

Юстина повільно приходила до тями. Спочатку наполовину розплющила старі сліпуваті очі і вони вловили трохи світла із травневого надвечір'я, у котрому хиталися, крутилися, рухалися, метушилися якісь тіні. Далі крізь гул у голові вона вчула ще якісь виразні звуки, котрі нагадували їй чи то слова, чи то зойки, чи то жалобні плачі. Не тямила, не розуміла, не могла усвідомити, хто біля неї так гірко заводиться, де то і на якому світі їй мариться. Відчувала, що їй мокро у плечі і, певно, від того дуже зимно; що дрижить ліва ключиця, а ноги якісь нерухомі, важкі, ніби налиті свинцем чи привалені річковим камінням. Спробувала ворухнутися – не могла й збагнути, чи зрушилась. Лиш заболіло передпліччя, десь близько коло шиї, наче рискалем його прорубали.

– Приходить! Приходить! – вчула раптом, що коло неї загомоніли тривожно і якимось перелякано чужі голоси.

«Хто то є? Чи я їх знаю? – думала, ледве тримаючись божого світа, Юстина. – Шо кажуть?»

– Юстинко, ти жива! – заплакала раптом жінка над самісінькою головою, і Юстина відчула, що їй на лице крапнуло гарячим та мокрим. – Жива! Жива! – розбентежилося стоголоса з усіх боків – аж голова пішла обертом. – Декувати Господу, жива... Хоч ідна...

– Гапіє! – раптом не покликала – прошаруділа Юстина самими губами, наче тим одним словом хотіла вимолити у світу надії. – Гасю... – прошаруділа і знову провалилася у чорну тягучу знестям, таку темну і густу, мов рілля, виорана гострим плугом після зими...

– Боже! – скрикнув хтось – розтяв землю навпіл. – Такої не пережيه!

– Гапіє! – знову виринула на світ – покликала слабо, безсило, майже нечутно, і замовкла, видно, наслуховаючи доньчиного голосу. А не учувши, заметушилася раптом, засовалася, хоч усе їй нестерпно боліло, і широко розплющила очі. Напружила їх, але так нічого і не побачила, окрім слабкого світла і крихлих тіней у ньому...

– Ціхо, ціхо! – притримало її відразу кілька рук, притиснуло до землі. Легонько приклалися, а Юстині здалося, що нагло камінням привалили.

– Пустіт! – просилася. – Гапіі не чую, – шепотіла тривожно.

– Біда, Юстинко, – схлипнув хтось високий і замовк. – Біда сі стала...

– Біда? – спиталася Юстина й дуже сіпнулася під важкими чужими руками, мовби тіло її прохромало блискавицею. Не розуміла, не могла ніяк зрозуміти, що їй кажуть ці тіні – тіні-люди, тіні-примари, тіні-дерева... Чого вони не дають їй вставати? Чого велять, аби лежала? І де вона лежить? Вона не хоче. Їй вогко, їй темно, їй нестерпно, у неї дуже все болить і голова така, ніби щось там змішалось, перекинулось, потовклося на дрібосеньке череп'я. І чого вона не відчуває саму себе й не годна пізнати цих примар, ці жалібні налякані голоси? І де Гася, її донька, її дитина?

Тяжко втягувала в себе гаряче повітря, мовби не могла надихатися, повільно ворухила губами, плямкала, мружилась, напружувала очі, аби нарешті роздивитися світ над собою. Десять із глибин її скам'янілої голови сходило щось незрозуміле та жаске, виповнювало груди, прогризало її від чола до лона. Тваринний страх огидно лоскотав мокрі плечі, а далі переліз на ший, приліг, придушив, прикрутив, притлумив. Забула дихати. Забула жити. Забилася пересохлою рибиною, кволою пташкою, загнаним звірятком, притоптаною комашкою, затріпотіла перед ликом смерті, котра стояла посеред поля і чекала, доки з неба проллється кров на траву, аби вже косити... «Боже! Ти знаєш? – питалася подумки, бо на голос не мала сили. – Шо сі стало, Величний?»

«Біда... Біда...» – ломило, судомило, вило на сто голосів, біснувалося, сичало, шипіло, гуло, тупотіло, пекло, палило, топило, сікло, рубало, викручувало, душило, дерло у горлі, у голові, у серці, у кожній клітинці тіла.

«Біда...» – вбивало і чогось тримало ще серед живих, мордувало, четвертувало, товкло, роздирало, знущалося.

«Біда...» – застрягало, запікалося на оці сльозою, битим шклом, дрібним колючим піском, сіллю...

«Біда, Юстино! Іще ідна на твою стару голову!» – лякало, зживало зі світу, заганяло у п'ятий кут, труїло, кололо, трощило на скіпки.

Раптом їй у грудях щось захрипіло, і звідти вирвався голосний зойк. Юстина ще раз рвонулася усім тілом і надривно закричала – аж птиці замовкли і небо жалобно застигло над Вігодою.

– Гапіє! – розлилася невтішним горем, чорним солоним окропом, киплячою смолою, пекельною тугою. – Дітино моя! – захлиналася смертельною піною, котра виходила їй із рота й запікалася на синіх губах. – Єг то так? – надривалася, ніби раптом прозріла та ясно увиділа навколо себе сусідів. В очі їм залазила – питалася у них: – Ну, єг же тото?!

...Вийшли з Гапією удвох на город пополудні, коли спека трохи вгамувалася, аби нарешті довеснувати. Весна цього року пізно прийшла, усе ніяк не давала посадити. Юстина зовсім була зажурилася, аж тут раптом за кілька днів потепліло, і зацвіло-забуяло, і прогріло землю аж до серцевини. Скоро взялися до роботи – садили, сіяли, шепотіли до зерна, до ріллі, до весни, молилися на щедрий урожай, на милість Божу.

Гапія принесла рискаль і десяток тоненьких вишневих саджанців у відрі та й Юстину потішила:

– Вишень роздобула. От посадим їх, мамо, на межі у рядок та й буде нам вишневий рай, – сказала. – Коло хати тінь вічна, не хочут морелі dospівати. А в поли сонця кілька хоч. Може, хоч тута зародят.

– А не замного? – поспиталась Юстина, ледве розігнувши слабкий попереk. Стояла та й дихала тяжко.

– У Дарини з Міськом тількиросло. То корчували. А вишні їхні файні, сама знаеш... – раділа дитинно. – Місько обіцяв на осінь нам пару щеп добрих вкопати. Зара, каже, пізно вже, побрунькувалосі.

– То сади, сади, – Юстина, перев'язала наново хустку, котра сповзла їй на чоло. – Будемо ще і сад на поли мати. Няньо був би радий, певно... шо ти у нас газдиня... Отамо, на межі їх прикопай. Межи нами і Горішними. Не треба буде й городити. Я думала, дошки на пилорамі достану, Михайлові голову морочила, а так... Без плота будем... вишні підростут... Копай, а я піду бур'яни у фосу понесу. – Узавшись за дужку старого відра, повного молодих бур'янів, вона змучено побрела межею у дальній кінець поля, де вузький невгамовний рівчачок, вибитий колись водою, оминав людські городи та й добирався собі до Маруньки.

Коли повернулася з порожнім відром, Гася якраз копала ямку для третього саджанця й цокала до чогось лопатою.

– Ади, мамко, найшла-м залізо, – повернулася до Юстини. – Іржа го поїла – старе таке.

– Залізо... – не здивувалась – зітхнула Юстина. – Кілько років робимо на цім поли, а все ег не каміння, то залізо в землі. Коли то сі кінчит? – запитала сама в себе, обтерши глину з рук до спідниці.

– Таке велике, мамо, – Гапія тим часом обкопувала знахідку навколо, аби вибрати із ріллі. – І засіло mocno. Не відкопаю, – жалілася матері. – Певно, тут і лишити треба. Жаль, що поямчила криво. Хіба лишень закликати когось, – міркувала собі.

– То шо, піти? – Юстина зацікавилася знахідкою, позазирала в яму. – Людей на поля нинька много повилазило. Може, хто і є близько, то годен буде підважити.

– А підіт, мамо! Підіт, бо сама не годна... А лишати тово на поли не хтіла-м би...

Юстина ще микнула якоїсь трави, обтерла нею сапу й поклала в борозну. А далі швидко пішла городами шукати когось із хлопів, аби допомогли залізяку відкопати.

...Тільки відвернулася від Гапіі... Тільки почала йти... Лише кількома десятками кроків поле зміряла...

А дійти вже не дійшла.

Вчула, як небом гаратнуло, трусонуло, лупнуло. Долетів до неї саджанець вишні і слабенько хльоснув по плечах. Гарячою глиною обліпило-обпекло хустку. Остовпіла. Змаліла. Заніміла. Вклякла. Впала. Звалилася замертво. Провалилася в густу темінь. Щезла для світу, для неба, для людей. Не виринала. Не існувала. Не виділа. Не відчувала. Не дихала...

* * *

У дворі старших Патиків безбожно-смачно пахло димом від ялівцю і свіжою буджениною. Петро начиняв кишки на широкому дубовому столі і час від часу позирав на м'ясо під задимленою мішковиною. Аж облизувався, уявляючи на тарелях тонко накраяні шинку, сальцисон, тонкі масні ковбаси...

«Таке добре м'ясиво лишень на Великдень, – думав собі, – після довгої зими, після суворого говіння. Ади, хоч шо там, а навіть на Різдво не так смакує».

По правді, то Петро, коли жив коло тата, ніколи не постив. А відколи одружився з Оксаною, то почалося: і то не їж, і за того забудься, і то гріх, і від того у пеклі згориш. Ше на початках пручався, а далі звик,

набридло йому, що жінка на нього цілий піст кривим вовком дивиться, – сумирно перейшов на пісню бульбу з капустою, та й нічого, на добро йому пішло. Пару кіл зігнав – ніби й не бувало. Мріяв зараз про кусень будженої солонини з перцем та про пахучу кишку, розігріту на пательні, таку, щоби аж дух від неї на пів вулиці...

Оксана поралася коло хати – мила якраз величезну діжку від квасної капусти. Діжку ту спорожнили давно, а руки господині до неї лишень зараз дійшли. Добре вимити ніяк не вдавалося. Оксана, хоч і висока була, а не могла дістати дна.

– І нашо тільки було квасити? – гойкала до Петра на город. – Півбочки свині поїли! І капусту, і яблика ваші! Я доки зара повимиваю, то мені жаба цицьки даст.

Петро не зважав на жінку. Мовчки начиняв свинячі кишки дрібонько перемеленим м'ясом, блаженно вдихав дим... «Файна година, жінко, а нема з ким полаятись», – подумки кепкував з дружини, а вголос лашився:

– Ліпше сварлива жінка, ег дурна.

– Е, говори до него, а воно німець. Нічо не чує! – далі правила своє Оксана, вкотре зливаючи з діжки воду під парканець. – Йой, – випросталась, – накрутила-м-сі нинька, ти муха в окропі, аж ми очі на чоло лізут! – Вкотре Оксана понюхала діжку, переконалася, що вимила чисто, вдоволено перевела дух і, здавалося, трохи заспокоїлась. Всілася на східці ганку, відпочивала. Згадувала, як восени Петро з Фецем капусту ій фірою привезли.

– На, Оксано, роботу маеш! – Петро зачав капустяні голови під сходи носити. – Бочка далеко? – спитався.

– Нашо тільки капусти накупили-с-те? – Вона дивилася на фіру, і шляк її потихеньку трафляв.

– Їсти, – коротко відказав Петро і продовжував носити. – Давай, помагай вітцеві.

Оксана невдоволено почала готувати миски, застелила стіл під хатою. Тим часом Фецьо вже тягнув з комори на двір велику, аж чорну вже від старості шатківницю й готувався капусту ім квасити.

До капусти щорік натирав багацько яблук, моркви, давав пахучого кмину і листя хрону. Між капустою складав ціленькі яблука у кілька шарів. Зимом вони з Петром закусювали ними горівку.

– Слухай, Оксано, – Фецьо, накладаючи діжку, раптом захвилювався і лишив роботу, – а ти на дно камінь поклала?

– Котрий?

- Та той, що і все! - не відповів - гаркнув чогось свекор і вовком завірився на невістку.

- Не, - Оксана насупилася. - Забула я про камінь. А без него раз сі не обійдемо? - спиталася і зразу прикусила язика. - Випало ми з голови...

- Ото кара з жінков! Газдиня на цілу сраку! - Фецьо розгнівався остаточно. - Робит, ги на мальварок! - плювався, аж Оксана знітилась.

- А шо, тату, без кременя не то? - втрутився у їхню сварку Петро, аби заступитися за Оксану.

- Ади, талапае язиком! - старий розвернувся зі злістю до сина. - Обое ви з нев на ідно копито! Мій тато кремень клав, і дідо мій тоже. І роблят тото всі від почетку світа! Онде покисне вам цього року капуста, то будете знати, ег ніц не мати памніти. Ше не ідні портки всрете, доки робити сі научите!

- Та вже, шо е, то е... - Петро несміливо зазирнув у бочку, заповнену капустою більше, ніж на половину. - Вібирати назад не будем... Може, сі обійде?

Оксана дивилася на вимиту порожню діжку і думала, що такой перекисла капуста посеред зими. Засмерділася так, що в погребі дихнути було не мож, свині їсти не хотіли. А все через то, що кремень на дно покласти забули...

- Петре! А яйці від курей забрав? - вона втомлено підвелася зі східців та й гукнула через паркан, але, таки не діждавшись живого слова від чоловіка, сердито пішла до хати.

Вже в хаті дала собі волю - гойкала невідь до кого:

- Паска, онде, на носі, а кури взялісі яйці їсти. Шо знесут, то склюют, а де потом тільки тотих яец настарати? Ніхто не продаст, бо кожному свято ег свято! - булькала-википала. - Ну, я вас навчу! - Аж підстрибувала нетерпляче, худа та висока, над великим баняком, у якому варилося картоплиння. - Зара вам буде! Наїстесі ви в мене яець! - Взяла рушником гарячий баняк та й скоренько понесла в загороду, туди, де паслися кури.

Дурні кури не знали, що надумала їхня господиня, та й відразу накинулися клювати картоплиння з окропу. Негарна посмішка перекривила смугляве лице Оксані, котра зловісно стояла і дивилася, як вони сіпалися, кричали від болю, обпікаючи дзьоби і ноги, як розбігалися від гарячої купи і ще потім довго жалілися одна одній. Вони не розуміли, за що ім нині випала така кара.

- Ото теперка попробуйте клювати тверду шкаралупу ошпареними писками, - шипіла на курей Оксана. - Будут вам яйці і до яець! - сердито кишнувши на курячу братію, гримнула баняком до плота та й подалася до хати варити Петрові пісну вечерю...

Спочатку Петро вчув, як за Оксаною лупнули двері, а за тим ще щось глухо гаратнуло – аж Осоем добряче трусонуло. Він стривожився, накрив гарячі ковбаси мішковиною і полетів туди, звідки йому запахло бідою.

* * *

...Люди збирали Гапію по цілому полю. Вибирали з-під землі руки і ноги. Зносили на одну купу посеред Юстининого городу.

– Де голова? – кричала напівпритомна Юстина, дрижала, перебираючи закривавлені брудні шматки доньчиної плоті й рештки одягу. – Голова де? – вибалушувала страшні невидючі очі з червоними прожилками. – Ану, руштесі! Збирайте мені дітину!

Отупілі, перелякані чоловіки, закусивши зуби, цибато та обережно ходили полем, як великі отруєні буськи, і все шукали, шукали. Ніяк не могли знайти голову. Хтось носив за собою відро, те саме, в котрому ще недавно були бур'яни. Жінки тихо вили, роем зібравшись навколо здичілої раптом матері, роздертої горем і страхом, чорної, спопелілої, згіркої.

Нарешті на сусідньому полі знайшли голову з чорними, туго заплетеними косами. Поклали у відро. Яків, ледве стримуючи пекельний крик, котрий розривав йому груди, зняв із себе спітнілу картату сорочку, дбайливо прикрив Гапію у відрі. І понесли...

Несли, затлумивши сльози десь у собі, у таких глухих, у таких безмежно чорних глибинах, що звідти не вибрався би на світ божий навіть найсильніший, найбільш потужний, найбільш твердий.

Несли, як несуть в останню дорогу домовини, як несуть кам'яні хрести, як несуть невинні гріхи... І кожному була її голова – і свій хрест, і свій гріх, і своя домовина...

Мовчки, урочисто, гірко, скорботно несли дитину матері.

...Юстина побачила відро і звалилася замертво. Хтось відливав її водою, хтось просив накрити Га-сині рештки простирадлом, аби не видно було м'яса і крові, інший кричав-питався, де ж то взяти на полі простирадло? Хтось ридма ридав, бо не міг повірити, що Гапію розкидало, розшматувало, розірвало старою міною.

– Дітина там була, – раптом прохрипіла Юстина і затрусилася, наче життя покидало її такої вже, у цю хвилину, на цій, роздертій вибухом землі, серед оцих різноголосих переляканих людей, котрі не знають, що їй треба казати, чим розраяти її безмірне, її чорне-пречорне горе, її безсилля, розпач, її раптовий багатоликий безум...

– Дітина? – загуділо, розверзлося, заворушилося зимне повітря – повернуло її до тями.

– У череві дітина, – Юстина вклякла, поклала брудні неслухняні руки собі на запалий живіт, мов би показувала.

– У Гасі? – знову перепитало людським голосом горе, перепуджено перепитало, а їй здавалося – насміхалося з неї, з її бідної, злизаної смертю дитини.

– В Гапії! – кричала їм – потойбічна, навісна, ніби вмерти прагнула тим криком. – Де тота дітина? Де? – кидалася знов перебирати зимними пальцями доньчину плоть на купі. – Отута черево? – безтямно питала у суворих мовчазних чоловіків, котрим навіть стояти було боляче... – Поможіть розгребсти! Там же є дітина! Є, я знаю! Мені Гася призналасі. Ранньою весною призналасі. Казала, що любов велика!

Її хапали за руки, забирали, відтягували від мертвої Гасі, трясли нею, аби напоумити. Видирали її у смерті з писка. Повертали її у день нинішній. Нагадували. Про те, що є, нагадували.

Кидалася назад. Не слухалася. Не чула. Не зважала. Не розуміла. Не вірила.

– Дітина! – марила... – Мале... наше... – повторювала раз у раз, випручуючись з чужих рук. – Виберіт мені з черева. Хочу видіти! На кого воно подібне? Виберіт! – плакала, квила, ячала, мордувалася, тріпалася об землю. Шукала поглядом інших людських очей, таких, де вона би побачила розуміння. Не страх, не жаль – розуміння. Шукала, але знайти не могла. Чужі очі блудили навколо неї, обминаючи глибокі, залиті болем прірви її очей. І вона вила, захлинаючись своєю самотністю, котра вселилася у неї навсе, аж до останнього її дня, до останнього подиху...

...Оксана люта була на Петра, що до Гапії ходив, але слова йому впоперек сказати не сміла. Хату його покинути не сміла, бо вже одного разу мала таку науку, що най Бог милує. Розговувалися вони якось-то з Петром, та так дуже – аж сусіди приходили їх мирити. Петро Патик уже жінку бити брався, а вона не стерпіла, що за косу її від стола до порогу хати приволочив, та й грюкнула дверима. Пішла, плачучи, до матері у Пациків, навіть сорочки чистої із собою не вхопила. Проминув день-другий – а не приходить Петро жінку перепрошувати; і тиждень збіг, і на другий зайшло – усе не йде. Затявся, видно, добряче. А Оксані світ божий перекидається, скучила за чоловіком, образи усі забула, жаль їй на серце тисне – хоч вий. А Петра наче біда перейшла – нема його під воротами.

– Ну, – подумала Оксана, – я ті, поганцю, по-своєму провчу.

Дочекалася, доки сонце на полудень покотиться, побігла додому городами. Хутенько метнулася, у хаті прибрала, наварила борщу та й назад – до мамі з татом. Сидить, Петра чекає. Вже й вечір на вікнах пригрівся – немає гостей Оксані. Ото потерпіла вона ще до обіду, – а то неділя була – зібрала весь свій жаль у кишеню і додому пішла. Заходить у хату, а там за столом її Петро з чужою молодницею сидять та її борщем горілку заїдають. Петро, добряче захмелілий, уздрів жінку на порозі та й каже: «А декуємо тобі, Сянцю, за борщик. Такого добрезного борщу ніколи в житю не їли-с-мо... Гик...

Умієш ти борщ варити». А молодиця та сидить коло Петра та й навіть оком не поведе.

Усеньку ніч тоді проплакала Оксана, а Петро бозна-де гонився. Нібито пішов молодицю проводити, аби пси не напали, а до світанку так і не наставився. Аж рано, коли сонце підбилося понад копицями, присунув в хату п'янючий, як ціп, та й прорік: «Ще раз надумаш з хати піти – уб'ю, мавпо!»

Більше ніколи не йшла. Боялася його слова, наче вогню пекельного. Боялася знов зустріти чужу жінку в себе в хаті. Не лізла більше Петрові на очі, коли злосний був, не воювала з ним, коли напивався, не давала порад. Вдавала покору, хоч іноді в душі такі бурі вирували, викорчувували душу, видирали її з корінням, виламували, метали нею, били об стіни і долівку, крутили, хороводили, витискали з неї життя... Зац?пило Оксану. На віки-вічні зац?пило. Мовчала, мов задушена, отруена, зарізана, розтерта на порох, на попіл...

* * *

– Ади, на самий Великдень до Бога пішла... – З усіх боків валилася біда на голову нещасної Юстини. – А не кожному дано, – перешіптувалось, яйкало, ойкало, голосило, хлипало, шмаркало, хрестилося, молилося, божилося, втирало піт, обтрушувало глину з сорочок і чобіт, поправляло хустки, дзвонило у церковні дзвони, ходило, сиділо, стояло, висло над нею, над її дитиною велике, як цілий світ, горе. – Щаслива в Бога. У самий рай піде... – говорило, бажало, дивувалося, плакало, вклякало на траву під плотом, хиталося, знову хрестилося... Сіялося дрібним брудним піском навколо, запорошувало невидючі очі, сліпило, забивалося в ніс, заважало дихати, душило, умиртвляло, ціпило...

Нічого не тямилася Юстина. Не розрізняла в цім вертепі, хто є хто. Прикипіла помутнілими скляними очима туди, де посеред зеленого моріжка, порослого дрібним зіллям, лежала її дитина. Не ціла лежала, не вся, не така лежала, як лежать ті, що...

«Прости Господи, – думала Юстина, а може, то думала і не її голова, – чи буває кара ще більша, ще страшніша, чорніша? Чи буває яма глибша, темніша, ніж тота, в котру ти нині мене поклав? Чи буває дно мокріше, студеніше, гостріше, кам'я ніше, ніж то, на котрім я зімкну нині очі?»

* * *

Ніч застала Юстину над Гасею, леда-як обмитою бабами, покладеною у соснову домовину і прикриту грубими вишиваними рушниками. Багацько тих рушників знадобилося, аби хрест-навхрест поверх Гапії викласти. Цілою вулицею збирали рушники – останню для Гапії дань.

– А де я ті, доню, тотих рушників на старчу? Нема більше... І люди подавали, кілька могли, і усю нашу скриню ти спорожнила аж до денця... І хтіла-м би на свою смерть хоч іден-два лишити, а всі на тебе пішли. Забереш із собов мое вишиття, – гладила старою рукою червоні візерунки на білому тонкому полотні, – шо я тобі його на життя старала, на молодість твою старала, на

віно твоє, на діти твої – на мої внуки... А видиш, єг Милосердний нам дав? Взяв тя в свої хороби небесні. Видко, треба му там дівок молодих та файних таких, ги ти у мамки... І дітину нашу взяв. Не дав мені уздріти світла в старости, не дав мені бабов нагулятисі на світі. Пішли-с те з мої хати, ги ангели Божі, лиш студінь за вами...

Нині звечора Петро з Міськом під хату приходили. Кости твої ділили межі собов. Йой, і кричали! Господи Всемогутний, єг билисі! Забули, шо брату на брата не вольно... Так Петро Міська за барки тега в по двору, ги міх з курудзами. А той не дававсі, і собі Петра за шию душив, та все по голові його, по голові кулаками. По траві сі кочели, замашені були, ги би льоху ссали оба. Балакали мені шось таке, шо купи сі не тримає... Ніц не врозуміла-м з того... А ти кулаки Міськові виділа. Моцні тоті кулаки, великі. Не знаю, єг то Петрова макітра не луснула від них на дві половини. Мені аж волосся під хустков шторца стало.

– А курва ваша мати засрана! – гавтала я на них, аби сі спинили, та й літала за ними з мокров шматов. – Прийшлис-те на умрення, то ціхо будьте! Кости Гапіі ділити не дам! Жінки свої діліт межі собов, а мені тута ціхо будьте, Патики! Моя дітина, не ваша. Моя дітина... Йой, мо-о-я!.. – Юстина поплакалася наново, залляла хату сльозами, цілий світ своїми чорними сльозами залляла, а далі стихла і приклалася зморшкуватою щокою до рушників на Гапіінім тілі. Втомлено заплющила слабі очі. – Біда, Боже! Біда... Така біда, шо грім не заб'є...

Смерклося ій... Посутенів, помарнів, зсутулився простір; пожух, загус, задубів; сховав і домовину, і стіни з образами, і шиби, завішені простирадлами, і несміливі вогники скорботних свічок, котрими баби обклали світлицю...

Не видів ніхто, як обережно вивільнялася Гапі-іна душа з-під навали рушників, як тихо ставала, нага та боса, на домоткані хідники, як боязко озиралася навколо себе, як здивовано торкалася рукою вогника свічі й не могла зрозуміти, чого то не пече ій руку.

– Шо є, мамко? – питалася у сплячої Юстини. – Нашо вклали ня спати у трунву? Хіба я нечемна була нинька? Хіба я мамці своїй якусь біду учинила? Ади, мамо, цудо яке, – забулася раптом про домовину, – у люстро дивлюсі, а мене там нема. Де я є, мамко? – дивувалася голосно, широсердо. – Де мої очі, мої брови, мої коси, мої груди? Де мое черево, мамо? – Мацала руками лоно, високо задираєла поділ – аж до шиі піднімала, все шукала та й шукала руками... Не відчували нічого руки, хапалися за порожнечу, провалювалися кудись поза Гапію, не могли відшукати те, шо мали знайти під сорочкою.

– Мамо! Мамо! – раз по раз скрикувала Гася. – Загубила-м дітину, мамо! Шукайте! Таке мацьоньке, таке вертке, мамо! Було у мені та й нема десь...

Юстина нічого не чула. Якби вчула, шо Гапія по світлиці ходить, була би летіла до неї, хапала би за руки, за плечі, трясла б, пестила, цілувала, умивала сльозами, топила в любові; казала би ій, які іі коси файні, які іі

очі світлі, яка її врода пишна. Просила би її співати, танцювати, щебетати, реготати, тужити, дивуватися. Просила би її повернутися з тамтого боку світа, жити, любити, вигрівати дитя під серцем, хоч би від кого воно було – вигрівати... Не чула. Не відчувала. Не рухалася. Лежала головою на домовині. Вдихала через раз. Чи хоч видихала?

– Чого-с-те шиби полотном завісили, мамо? Світа божого не видко. А такий красний городчик у нас під за вікнами... Хтіла-м би мальвами своїми натішитися. Йой, яке грубе полотно, нефайне. Нашо го навішали? Люди увидят – чисто згабзуют нас з вами. – Гапііна душа простягала руки, намагалася зірвати з шиби простирадло, але не могла. Трусилася вся, мовби її небо блискавками обсипало, а полотно все не давалося, mocno трималося на шибі, притулилося, приросло до неї, прикипіло. – Не годна, мамо, ніц не годна-м зробити. Руки ослабли, не служат мені ниньки. Чи чуєте, мамо? – Завмерла раптом посеред хати. – Хтось тамка за вікном дише. Чую, тяжело дише, ніби груди му вилами прохромали. Йдіт подивітсі, мамо, може, то нарешті він на всьо плюнув і прийшов...

* * *

У шибку хтось легонько постукав, і Юстина сполохано підняла тяжку голову з рушників. Підхопилася на ноги. В очах їй попливла-закружляла хата зі свічками і довгополими тінями. Нашорошила вуха – чи справді був той тихий стукіт?

– Хто то? – обережно спитала у густої темряви за вікном.

Не почула ані слова у відповідь.

– Примарилосі, – зітхнула, знову безсило вклякла перед Гапією – вмерла. – Усіх звечора гет нагнала, дівочко, – вперлася слабою головою у домовину. – Усіх... і своїх, і чужих нагнала. Най нам із тобов дадут ше троха набутисі. Сказала сусідам, що сама свічки припильную. Завтра рано поприходить їх много, суватисі попри хату будут, тішити мене будут, шось про жите і смерть забалакают, і лиш я ідна на цілий світ за тобов сльози проллю найчорніші. Бо не мала ти ше вмирати, Гасю, йой, Боже любий, ше не мала...

Шибка знову тонко забриніла, Юстина стрепенулася і здивовано подивилася на вікно.

– Хто там, Господи? – важко підвелася з колін і, безтілесно хитаючись, ніби тінь, згорблена, пригнута своєю бідою, побрела дивитися, хто до них посеред ночі явився.

...Яків побачив, як відчинилися двері хати і на порозі з'явилася скоцюблена Юстина, завита чорною хусткою. Підійшов ближче, став однією ногою на ганок. «Йой, бідо люта, що ти з нев наробила?» – лише подумав, мовчки вклоняючись Юстині. Та собі примружено вглядалася у темінь, ніби не

пізнавала його, Якова, вірного пса, вільного звіра, вічного хранителя Гапііних жалів.

– Т-то я, Юст-тино, – тихо мовив. – Й-я, Й-я-ків...

– Чо' прийшов, Якове? – Юстина сперлася на одвірок. – Нема вже Гапіі. Нема, сину. Нігде ніколи вже не буде, – швидко гостро шепотіла, а Якову здавалося, що не шепоче – сухим твердим сіном рота йому набиває, аби не завив проти місяця, протяжно, як вовк одичілий, що вовчицю нині утратив. – Не вийде до тебе Гася, не годна вийти... Бубу має. Велику такой бубу... Ійо-о-й, бубу...

– Н-не плач, – Яків простяг руку до Юстини, котра раптом дрібно затремтіла і заплакала, ковтаючи слова, давлячись ними, їхньою чорнотою, їхнім могильним холодом, їхньою порожнечою.

– То нашо прийшов? – Випросталась раптом, ніби він тим дотиком руки тямую ій повернув.

– П-пусти ня, – попросився тихо, жадібно зазираючи на світло хати, як голодний на окраєць чужого хліба. – Д-до неї м-мушу... – пояснював Юстині. – Від-дам тільки... Н-найшов н-ниньки... – затинався і ніяк не міг сказати. – Від-дам і п-пиду, – зразу обіцяв гаряче, запаленим оком зиркаючи у світлицю, чманіючи запахом розігрітого воску, котрий чув із хати...

– Йди... – Юстина вступилася з порогу і пішла до хати, Яків рушив за нею. – Лишень недовго сиди, – просила, не дивлячись на нього, – нам з Гапієв треба набутисі, заки сонце зійде над Маруньков.

Яків слухняно кивав великою, майже зовсім сивою головою, важко дихав, мовби легені йому позлипалися у грудях. Довго йшли вони від порогу до домовини. Так довго, як він, Яків, ніколи іще не ходив, а він Осой сходив уздовж і впоперек. Нарешті Юстина стала, ніби вкопана, над купою рушників та й повернула до нього мокре від сліз лице.

– Тутка вона є, дітина моя солодка... В рушниках грієсі, бо зимно ій, Якове... Весна цього року пізна... Самий знаєш...

– З-знаю, Юстино, – Яків вкляк перед домовиною, впершись головою у підлогу: «В-вірую в Їдиного Бога, Вітце-Всед-держителе, Т-творце неба і землі...» – зашепотів гарячими, мов перепаленими, губами... Молився. А далі став над Га-пією та й відхилив краєчок одного рушника.

– Не руш! – суворо прорекла Юстина, кинулась до нього, поправила рушника. – Не руш іі, Якове! Най спит дітина, – сказала, дивуючись, як раптом змерзла, як ослабла, як ій хата хитнулася в очах усіма своїми чотирма кутами. І п'ятого лише не було... Був би у іі хаті п'ятий кут, Юстина туди забила би малою пташкою, втиснулася би межі стіни, прилипла би до них і там тихенько сиділа, квилала би нечутно, забувала би дихати, та й помалу-помалу пішла б услід за Гапією. Ніхто би не знав, де ся діла Юстина, куди полетіла, за які горизонти, за котрі межі...

– Я т-тута приніс... – Яків відняв руку від рушників і підняв очі на Юстин у. – П-пальчик приніс... Їі то... – ледве видушував із себе слова, а Юстині

здавалося, що він по її бідній голові молотом б'є... – П – полем х-ходив... – Яків поліз за пазуху і дістав звідти згорточок. – П-пальчик н-найшов... Її то... – повторював, дивлячись Юстині просто у вічі. На його широкому лобі виступив піт, з очей у чотири струмки аж на шию текли сльози, ніби гірські потоки пробili скелю і проливалися до низин. Розв'язував вузлика великими порепаними руками, вибирав з ситцю щось подовгувате, чорне від крові. – Я м-мив троха, Юст-тино, – плакав – захлинався. – Та в-воно не м-миєсі... П – помиєш чи так п-покладім? – нахилилася раптом, притулилася до грудей Юстини біда і завилала голосом чоловіка... – Я м-мив... мив... то її...

Юстина обійняла за плечі Якова, котрому студена ніч заливала отруйною ропою очі, і перехрестила тричі, а далі легонько відхилила, відлучила, відштовхнула від себе:

– Дай мені, Якове... Дай мені... від дітини... я віддам їй... чуєш?

Яків слухняно віддав Юстині пальчик і жадібно дивився, як вона його наново у ситець загортає...

– Т-то її... – видушував із себе, – т-треба віддати... я у п-поли ходив...

– Знаю, Якове, знаю...

«Господи Милосердний, нашо Ти послав мені цього чоловіка в хату? Нашо він приніс тоту знахідку? Де межа Твоеї милости, Боже? Де найчорніше пекло Твоеї кари?» – пристрасно думала Юстина. Нічого не знала, нічого вже не могла зрозуміти. На ослаблених ногах хиталася біля труни, дивилася на свої білі рушники, не помічала Якова, котрий ліг на підлогу поруч із домовиною і застиг, по-дитинному скрутивши високе худе тіло калачиком...

– Мусиш іти, Якове, – попрохала тихонько, наче нагадалася, що іще жива. – Не треба тобі тутка... люди увидят... нефайно буде... Гапія несватана була, – пояснювала йому, великому, сильному, мовби виправдовувалась. – Самий знаєш, що нефайно... Не може вона вже із тобов забалакати...

– Г-гасю! – раптом тихо покликав Яків. Протяжно покликав, гірко. – Ади, ег т-темно, Г-гасю... Ади, ег т-темно...

– Вставай, Якове! – Юстина схилилася над ним і помагала вставати з дошок. – Нема вже Гасі... Ніби і не було – нема...

* * *

Яків слухняно вийшов у глупу ніч і втер кулаком сльозу, котра нестерпно лоскотала його змучене лице. Різко вдихнув прохолодної темені, густо настояної на молодому зелі, на буйному листі, на перших квітах, щедрих прозових дощах...

– Т-така ніч, би жити, Гап-піє... – схлипнув до когось у гушавині саду. – Т-така ніч, би з т-тобов ум-мерти...

Відчував, як груди його заливає пекучим намулом, а десь із їх болючої глибини увись стрімко проростає безпорадний крик, надривний і пронизливий, і такий, що може розірвати світ навколо...Тихо, згорблено побрела його самотність попід Юстин ину хату, попід низьке вікно, з котрого невиразно жовто світилося через грубе полотно. Чомусь раптом захотів вловити ще трохи того скупого світла й підвів голову. Посутенілим оком помітив, що скраечку шиби полотно трохи відгорнулося. Видно, коли Юстина завішувала, то не помітила. Не зміг нічого з собою зробити. Приклався лицем до зимної шиби, безпритульним вовком зазирає у хату... Вишукував свою біду біденну, свій розпач, своє безталання...

Хатою з кута в кут металася примара Юстин и, так відчайдушно і страшно, наче її слаба душа здуріла й шукала виходу з тіла. Юстина стягнула з голови чорну хустку – сиве волосся впало на її зсугулені плечі, розметалося, синювато-біле, – і накинула її на образ Богородиці.

– Не хочу, би ти дивиласі, – підняла лице на Божу Матір. – Не треба тобі тото видіти. Зара полотна принесу файного, а поки що побудь під хустков, – вибачливо говорила з образом. – Я мити буду...

Вона кудись пішла, ненадовго щезла з очей, а повернулася у світлицю з мискою в руках. З миски парувало. Якову подумалось, що то гаряча вода. Юстина поклала миску на стіл і кинула туди рябеньку стирку. Далі взяла зі столу згорточок, котрий Яків приніс, розгорнула і звалилася на край столу, мовби підбита.

«Отче наш, Ти, що еси на небеси...» – зашепотіла скоромовкою і знесилено перехрестила запалі груди. Опустила Гасин пальчик у миску і взялася омивати, одержимо дивлячись, що робить... Потім взяла до рук ножа – гостра сталь зловісно заблищала, відбиваючи мерехтливе світло лампадок – і надрізала...

Якова затрусило, зателепало, закрутило; йому запекло під серцем, забамкало в голові. Безбожний невидимий метал розтяв його вздовж хребта – від голови до пояса. Відчував, як вростає розширеним оком у шибку, у її потойбічне страшне світло, як дотягується аж туди, до столу, до тієї поливаної миски, пірнає в ту гарячу воду, у ту брудну купіль, лягає на саме її дно, на рябу стирку, поруч з малим чорним залишком Гапііного тіла і відходить за межі цього світу, цієї ночі, цього двору, цієї хати...

Задихався, вигавкував із себе прокляття, вертав своїм горем, стікав своїм болем, своєю кров'ю, вигорав зісподу, наче підпалений хмиз... Душився ідким смородом заупокійних свічок, яким наповнилася раптом прірва навколо нього, котра ще була життям...

Юстина вибрала з пальчика кісточку і довго-довго мила її, тричі міняла воду в мисці. Нарешті розстелила на столі малий шматок полотна і поклала її обсихати. Далі принесла клевець, ножа, сірих лляних ниток, грубу свічку і всілася на табурет.

«Відки у тобі тільки сили, жінко? – думав Яків, дивлячись на Юстин у, на її страшне зчорніле лице, на її уважні очі, на її спритні вмілі руки. –

Миеш і навіть не скричиш, і не збоїшсі. А я не міг так, – жалівся безмовно. – Я мив-мив, а не дививсі навіть, ег мию... Боявсі, що уздрію, та й світ мені сі смеркне. А ти, онде, зціпила зуби, губу закусила, сльози свої під серцем загатила і омиваеш...»

Тим часом Юстина взяла у тремтячі сухі руки Гасину кісточку, білу-білісіньку, і завмерла. Страшна така стала, мовби життя її покинуло зовсім. Мовби янголи Божі вилетіли за межі світлиці й забрали за собою світло. Мовби світ її спам'ятався і почав задихатися невимплеканим горем... Безкровними сучкуватими пальцями міцно вчепилася Юстина у те, що так довго мила й сушила. Приклала ножа до кісточки, приміряла щось там таке, що лише вона сама знала. Піднесла догори руку з каменем, заплющила очі, видихнула і... розрубала кістку надвое.

Тихо було, навіть повітря не колихалося, а Якову здалося, що він аж серцем учув, як камінь вдарився об метал. І хруснув йому світ, розколовся на дві половини. Не встояв – хитнувся, ніби п'яний, відсахнувся від шиби. Дрібні дрижаки обсипали все його тіло, і він замертво повалився на студену землю. Ніч обережною чорною кішкою перестрибнула його довге нерухоме тіло й пішла у хату до Юстини пильнувати її горе...

Коли прийшов до тямі і, ледве зіп'явшись на ноги, знову зазирнув у хату, Юстина якраз дістала зі скрині білу Гапіїну сорочку. Спритно розкраяла її на кілька шматків полотна, принесла з комори моток сукна, пообтрясала з нього пил і павутиння. Повитягувала з торбинок трохи сухого зілля, якоїсь крупи. Знайшла у кошику під столом червону заполоч. Взяла один малий клапоть полотна до рук та й всипала на нього трохи пшона, обвила пшоно ниткою так, що вийшла туга біла рівенька кулька, ніби чиясь голова. Кілька разів Юстина обмотала її хрест-навхрест червоними нитками. Потім спритними руками скрутила ще й невеличкий сувій та й позав'язувала на кінцях нитками. Обережно примотала сувій до пшоняної голови і зраділа.

– Ади, Гасю, – заговорила вдоволено, – голова е, і руки е... Коси потом вчеплю... Довго мені до кіс твоїх добиратисі...

Далі Юстина розстелила на столі шмат старої хустки та покрила її новим клаптем полотна від сорочки. Всипала зерна, на зерно поклала жмутик сухого зілля, ще один жмутик – сіна, а на сіно зверху поклала половину Гапіїної кісточки від пальчика та й зробила з полотна і хустки згорт. Рясно обмотала його нитками й причепила голову та руки.

«Файні кукли будут, – тішилася, наче мала дитина, усміхаючись проваллям запалого рота. – Патикам сі полюблят. Ади, і друга вже майже готова, – приказувала, спритними руками змотуючи другу ляльку, точнісінько таку ж, як і перша. – Зараз ім сорочки вшию, потом білими нитками помережу, коси позаплітаю та й у ленти приберу. Будут такі, ги живі... Не, дівочко, сама дивисі – такой, ги живі...»

* * *

Над рікою Марунькою обережно підіймався молочний туман і ховався під зарослі вербами береги. Затихав там, гуснув і пробував ще трохи дрімати на бережку, вистеленому дрібним камінням, доки не прокинулося травневе сонце. Яків повільно повертався до життя, виринав з білої невагомості, з болючої, дикої порожнечі, котрою блудила його перелякана душа. Він спробував поворушити пальцями рук, дотягнувся ними до свого зимного лиця і переконався, що може відчувати дотики. Далі повільно сів. Переборюючи напад несподіваної нудоти, хапнув холодного повітря скривленим ротом і почав пригадувати, як опинився на землі під Гапіїним вікном..

Ранок застав Юстину в її хаті дивною, претихою, перетлілою. Ніч щось зробила з її лицем, з розумом. Знекровлена була Юстина. Очі її зчорніли ще дужче, груди її запали ще глибше, тіло її згорбилося і змаліло. І тільки губи неспокійно ворушилися, безупинно розмовляючи із задубілою під рушниками Гапією.

– Ото, дітинко, і кукли вже є. Давно я за кукли не браласі. Ще коли ти дівувала, то я остатню змотала. Памнітаєш, на вісіле ти нерозлучники мої понесла. А потом я забуласі, руки не тоті стали, старі стали, ц?раві, дерев'яні ніби. Навіть не годна-м і спімнути, де усе тото мое начиння для кукол ділосі. А ниньки, видиш, тебе, Гапіє, зробила-м.. І волосся твоє у них, і сорочки білі, і пахнуть вони тобов. Тобі твої одежі вже сі не згодет, а ім згодилисі. Файні вони вдалисі, такі, шо аж ну, – Юстина по-старечому зашкірилася, і вдоволено роздивлялася ляльок, котрих цілісіньку ніч мотала. – Ото нинька тебе у яму покладут, а ти мені такой будеш. На цім світі будеш. З тим, хто тя любив, будеш.. Ади, ег файно я додумаласі зробити, – безтямно шепотіла Юстина домовині.

Втомлено звелася на ноги, почала прибирати зі столу миску, залишки ниток і полотна. Повільно віднесла усе до комори. Перевірила свічки, загасила деякі, поміняла на свіжі. Далі, тяжко дихаючи, знову всілася і взяла на коліна ляльок.

– Ото, дітино, віддамо сі кукли Патикам – Міськові та Петрови – аби сі не били більше за тебе. – Лице Юстини стало суворим – аж нерухомим. – Котрий вірно ті любив, той най і щісті має прем ного. А той, котрий ті голову морочив, хто тя, сарако моя, душив, нажитисі тобов хтів, тіла твого молодого хтів, най сі горя набере, ги сука бліх. Най му кістка твоя впоперек горла стане, до серце приросте, до землі пригне.. – кляла сухим рівним голосом, в котрому не було вже ані Юстини, ані людини, ані жінки, ані матері. Її голос блудив хатою, виповнював світлицю, розростався, розтікався, впирався у стіни, добирався до образу Богородиці під чорною жалобною хусткою і забивав їй вуха, аби Мати Божа не чула, як одуріла за одну ніч Юстина..

Яків під вікном знову затерп. Перелякано вдивлявся у ляльок, котрими Юстин а тішила мертву Га-пію, вслухався у кожнісінький звук, що вимовляли її старі, покусані губи, аби зрозуміти, кого й нащо вона так страшно кляне. Відчував, як до його грудей підходить якийсь давкий згусток, як втискається десь межи груди, як тисне, запирає подих, як перекочується, ніби шукає місця.. шукає.. шукає.. знаходить.. не знаходить.. блудить далі.. Притинувся запаленим гарячим лобом до шиби, вперся руками у підвіконня й

тяжко дихав, визираючи якоїсь надії з хати, якимось Божого милосердя, ласки, світла. Чекав, але не видів і від того ще гірше дрижав.

– Зара люди почнут сі сходити, – казала Юстина рушникам, – я кукли припретаю, а потім Пати́кам віддамо, коли час підходящий буде. Сували́сі до нас, ти по свічену воду. Бог би їм віку урвав! Чим ти тільки їх прина́джувала? Не знаю, дітино... І від кого ти тяж мала, і хто твоєму серцю був любі́ший, але, певно, ні і́ден із них під віне́ць ти не взяв би. Обидво́е жо́наті... Та хіба би котрий жі́нку свою ли́шив... І-йо-о-о-й, – заголосила ра́птом протя́жно, – бі́дна моя, Га́пійко! Лю́биласі з кимсь, а ма́мці ні́ц не сказа́ла-а-а... Але ні́чо, ні́чо, – Юстина пере́йшла на злові́сний шепі́т, – я взна́ю. Скоро всі взна́ють, хто лю́бов по́під се́рце ма́в, а хто по́збиткува́тисі хті́в... над то́бов, діти́нко... Шо з то́тими ку́клями бу́де, то най і́з ними бу́де! Шо ку́клі – то і ї́м... А́го, а́го, а́го! Га́сю моя зо́лотенька...

«Бо́же Вели́чний, – Які́в не спа́м'ята́вся, як поча́в подумки мо́литися, – подиви́сі на безу́м в очах Ю́стини і не слуха́й, що вона Ти́ проси́т! Не да́й сі́ збу́ти вро́кам, котри́ми вна́ зара ці́лий сві́т годна обкла́сти. Не мисли́т Ю́стина, що ро́бит, що ка́же, що хо́че. Уздри́, Бо́же, е́г те́жко пере́кидає́сі бі́да ме́жи ку́тами і́ї сві́тлиці́, е́г ча́сто та чо́рно диха́є, е́г ке́гне Ю́стину ту́да, під ви́шивані́ рушники́, до зи́мної Га́пії́. Не пу́сти і́ї, Го́споди. Не че́с і́й ше, бі́дній...»

Над його головою потроху розвиднювалося небо і, проплакавшись щедрою росою, підіймалося над травою, над садом, над комином хати... Десь далеко заспівав півень... рипнула чиясь брама... закалатав старий мідний дзвін у церкві... Які́в впа́в на ко́ліна і го́лосно за́рида́в, за́туливши ли́це ру́ками...

Га́пія налі́талася за ці́лу ні́ч по ха́ті та й, у́томле́на, спа́ла під рушниками – ні́чого не чу́ла...

* * *

Пі́зно ввече́рі, коли О́ксана, та́к і не доче́кавшись Пе́тра, вже й са́ма обі́йшла худо́бу, той прису́нув до ха́ти. Ле́две на га́нок за́ліз, ле́две у две́рі потра́пив. П'я́нючи́й бу́в, безпросві́тний, чо́рний, як те́мна ні́ч. Не тя́мив ні́чого, ні́ який бу́в ча́с до́би, чи ра́нок, чи де́нь, чи ве́чір, не ро́зумі́в, чи то його ха́та, чи то його пі́ч, чи то його жі́нка хо́дить ко́ло пе́чі.

– Га́сю! – по́гука́в та́к го́лосно – аж го́рнята на пе́чі перепу́джено забри́ніли. – То ти та́мка е́, Га́сю? – спи́тав ще ра́з, а по́тім го́лосно ги́кнув і по́вали́вся підтя́тим ясе́ном на но́ві домотка́ні хі́дники, та́ки не втри́мавши́сь осла́блю ру́кою за одві́рок... З його за́стигло́ї п'я́тірні на до́лі́вку ви́пала ля́лька з че́рвоним хре́стом замі́сть ли́ця і нева́гомо вля́глася пору́ч із п'я́ним Пе́тром.

О́ксана спо́чатку зля́калася, а по́тім лю́то гримну́ла об підлогу поли́ваним ві́дром, з котро́го я́краз пере́ли́вала пря́жене мо́локо в гле́ки, та й ви́вірко́ю метну́лася до чо́лові́ка, ди́витися, чи хо́ч жи́вий. Пере́конавши́сь, що і́ї Пе́тро

дихає, полегшено зітхнула, присіла і взялася відтягувати його від порогу, аби не заважав ходити.

«Добре, хоч впав сего разу так вигідно, – думала, – не треба далеко волочити». Гострим оком різко ковзнула по зграбній ляльці, що мала довгі чорні коси і пишну білу сорочку з червоними кутасами. Зиркнула – як розрубала навіпіл забавку від голови до подолу.

«Ади, біда біду породила, а біду – чорт! Вже знов якесь д'хаті приволік, – сказала, підіймаючи ляльку з хідника. – І Гапію кликав, – згадала, що Петро її Гапією назвав, та й чогось злякалася, відчула мороз по плечах і про всяк випадок набожно перехрестилася. – Нема вже Гапії, нема, чоловіче! Знаєш? – пояснювала нерухомому тілу Петра, котре колодою лежало на підлозі і не ворухилося. – Бог усьо з неба видів, і тебе видів, ег ти до тої курви ходив... Була вна на землі. Довго була. Світила тобі литков та ще хто зна чим світила, але її вже нема. На ідну курву менше стало... Не будеш думи на чужу кашу, то, може, на свою тебе стане, – стиха зашепотіла ніби сама для себе, так тихо, аби чоловік спросоння її не учув. – Куклу файну приніс. А відки приніс? І нашо? – питалася у густих сутінків, що нагло увійшли в її хату разом з осоловілим Петром. – Мені приніс куклу? Аби-м сі бавила? – шипіла злісно, мов потривожена мідянка під каменем. – Ліпше би мені дітвака заладив. Ото була би забавка. Жиєм із тобов, Петре, ги брат із сестров. Кілько років уже пройшло, ег я сі за тебе віддала, а ти не вальорний, чоловіче. Уже і люди у Вігоді язиками мелют за нас, а тобі тото чисто в сраці...»

– Га...п-п-пі... – Петро захрипів, наче мав підрізану шию, і надривно сухо закашлявся, потім тяжко рикнув, повернувся на лівий бік і знову заснув.

– От холера! Годжу му, ги болячці, а воно крає ми серце, ег на тарели! – голосно лайнулася Оксана і різко, мов би її шпилькою вкололи, підвелася з колін, тримаючи ляльку в руках. Вона копнула довгі ноги чоловіка, простягнуті вздовж хідника, норовисто трусонула кучерявою головою, рішуче метнулася до п'єца, відчинила гарячу засувку та й замахнулася, щоб кинути ляльку у піч. А далі ще раз на неї з глянула, змилювалась, злякалася, замислилась, що буде, як Петро очуняє та й зачне ляльку шукати, і вмить передумала. – А, сховаю ті десь, – шепнула ляльці. – Єг згадає за тебе, то твое щісті, а ег не, то до п'єца підеш. Ги дрова, до п'єца підеш. Не знаю, відки ти сі взяла така красна, але мені сі бавити е чим. Маю, онде, – вона кивнула на Петра, – забавку на ціле жите. Так сі бавит моім терпцем, ги би в сорочці родивсі. – Рішуче запхала ляльку собі під паху, а в руки вхопила два важких глеки з молоком і, ненависно переступивши тіло непритомного чоловіка, понесла студити молоко на ганок.

– Ади, мерзенне, вснуло си, ги страху Божого не має! І так воно тоту горівегу любить, шо, певно, і мерлому з вуха би пило!

* * *

Провалля травневої ночі у вікнах темнішало, глибшало, гусло, тісніше, щільніше тулилося до шиби, а Німотка все ніяк не міг заснути. Крутився на ліжку, метався, перекочувався з боку на бік. Було душно і якоесь надто тривожно. Неспокій зимною каламуттю влилася знадвору у його хату, у його

ослаблене тіло, в онімілу душу, у помисли. Безсоння прийшло і всілося на краечок постелі, пильнувало невсипущо, аби не смів до ранку зімкнути очей. Усе здавалося йому гучним, навіть те, чого людина, не прислухаючись, ніколи навіть і не учула б. Скажено цокотів годинник, доводила до божевілья стара грушка, бо рипіла собі на вітрі.

– Н-не г-годен заснути, Гап-піе, – сказав кудись у темряву, у порожнечу, у глуху невідомість, котра не мала дна, не мала просвітку. – Друга ніч мені без тебе пішла... А чи до третьої доживу? Не знати... не знати...

Він всівся на ліжку, потягнувся рукою до стіни, клацнув чимось і засвітив собі світло. Павук, котрий жив у кутку кімнати, злякано заповз глибше у тінь, увидівши страшне бліде лице чоловіка, його запалі очі, його зціплені вилиці, сплутані пасма волосся. Той чоловік раніше був схожий йому на Христа, а зараз лякав потойбіччям. Горе стояло йому за спиною, розкинувши чорні крила, такі широкі, такі потужні, що здавалося, увесь білий світ міг би під ними поміститися. Німотка став на коліна, зігнувся і вперся головою в подушку, впав на неї ліктями...

– Д-де ти є? Д-де ти є, Гап-піе?! Боже! Ц-ціла вулиця н-нині п-поминала т-тебе, усі до ідного прийшли. К-квітів н-нанесли, м-мов цариці. Гет м-могили у к-квітах пот-топили. Д-де л-лишень набрали т-тільки? У б-білій сукенці ті з-зарили. Хрест заб-били в г-головах та й по всьому. Б-була Гап-пія і н-не стало. А д-дали – хто к-куда... Б-бо жити треба... А м-мені що? – питався невідь у кого, ридав. Плач його топився в подушці, малів там, глухнув, шезав, а потім накочувався знову і знову, терзав чоловіка, роздирав йому ніч навіпіл, роздирав світ, роздирав небо...

Докірливо стояла над Німоткою Гапііна душа, очима Божої Матері мовчазно визирала його лице з глибини білої подушки.

– Та ж онде я, тутка стою! – казала на повен голос так, аби він крізь ридання, що надривало йому груди, її вчув. – Була та й є. Чеплю над тобов, а ти в подушку заривсі і бануєш цілу нічку. Якове! – поклікала його знову. – Чи чуєш? – Торсала його за плечі, впиралася в них руками, лише тепла від його тіла не чула, нічого не чула, кості не відчувала. Проходили наскрізь через нього її пальці – не намацували чоловіка. – Та що ж то є? – дивувалася, ніби дитина. – Не годна-м ті з місце рушити! Якове! – кричала надривно. – Ану підоймисі з подушки!

Німотка виплакався до отупіння, до повного забуття, до сухості на душі, котра ось уже третю добу невпинно родила сльози, і затих на мокрій подушці, тяжко перекинувся на спину і втупився у стелю набряклими очима.

– Г-господи! Д-дай сі заб-бути, – просився тихенько, – х-хоч на троха, х-хоч на ідну г-годину, бо не г-годен більше... Д-думати про т-тото усьо не г-годен, памнітати не г-годен, д-дихати не г-годен... Б-болит ня, Б-боже! Т-тіло її роздерте, розм-ме-тане п-по цілім полю б-болит... П-поминали її люди, г-горівку п-пили... і л-лишень іден я не п-поминав. Н-не п-поминав, б-бо не в-віру, бо вна мені жива п-поперед очі снує, бо вна г-го-родами м-

моїми ше д-дотипир х-ходить, кропу м-молодого м-межи бульбами ш-шукає... Йой, Б-боже! – ридма ридав наново. – Т-та нема ше н-ніц на г-городах. Н-не посходило! В-весна цего року п-пізна. Д-дурно вна шукає...

Яків сів, хитаючись. Поминки Гапііні згадував. Усіх сусідів перед собою ясно бачив, ніби на лавці вони перед ним сиділи. Темно скрізь, і лишень їхні лики місяць висвічує...

Місько Патик на поминках Гапіі заснув, як убитий. Заснув просто за столом, над мисками з кашею, над своєю чаркою, повною по вінця.

– Вставай, Міську, – слізно просила його бліда Дарина, шарпаючи за одержу. – Вставай! Шо то за чудо таке, вспатисі за столом? – рухала чоловіка та й мало не плакала, бо так їй соромно було перед сусідами, що не знала навіть, де подіти лице. А він спав і не чув, як його торсає дружина, як кличе його, як будить, як слізну просить.

– Юй, – раптом не витримала і озвалася до неї Юстина, – та не ки?вай його, Дарко. Най спит. Тобі шо, жель? – питалася якимось таким тихим, рівним, дивним, наче з того світу, голосом...

– Та ег то, най спит? – Дарина підняла на Юстину червоне від сорому лице. – Домів нам треба... поминули вже Гасю... Пора нам... – пояснювала швидко. – А він вночі, бідний, не спав. Після того, ег тіло збирав, заснути не міг... Млоіло його. Вертав за хатов. Лишень ляже – такой зразу встає... Ото, видко, і зморило...

– То най си подрімає, дітино, – Юстина тяжко підвелася з-за столу, провела поглядом людей, а потому почала збирати миски та чарки.

Дарка також підхопилася і помагала Юстині, а далі все ж знову покликала:

– Місю...

Михайло не озивався до жінки, рівно дихав, впершись плечима до стіни. На його голові була велика червона гуля, котру він зранку прикривав, навіть ходив по хаті впівоберта, аби жінка не помітила. А вона все одно помітила та й допитувалася, шо то е і відки сі взело. Зараз Дарина уважно роздивлялася ту гулю, Міськові кулаки, обдерті троха там, де випирали кісточки, криву глибоку подряпину на його моцній шиі і думала, про те, шо дивний повернувся Місько додому зночі. Дихав тяжко, ніби через усе село пробігся, ніби пси його гнали. В хату влетів, кулаком до одвірка лупнув, жадібно випив цілий ківш води і аж тоді на Дарину очі підняв:

– Чо' сі впулила? Роботи нема? Ди?висі на мене, – бубонів собі під носа, – ги срака з корчів.

Дарка обзирала сплячого Михайла і думала, шо то таке могло статисі з її чоловіком, шо він до неї, ги той пес, гарчати почав. Нема права Дарині слова впоперек його слову сказати – Місько, ніби з ланца сі зриває. Он, ліжко таке фayne на дрова порубав, горням за нев у двері шпурнув, бо її волосину у нім найшов, а раніше ніколи з ним такого не було, аби Дарину

свою образити, навіть, коли вона мала повно шиття і не встигала зупу за цілий день зварити.

– Ану скажіт ми, Юстино, то правда, шо мій Місьо вчєра до вас з Петром приходив? – спитала тихо, аби не вчули баби за столом..

– Правда, – Юстина сухо кивнула головою і знову замовчала, руки її вправно скидали рештки каші з миски в миску.

– І билисї? – Дарка перейшла на шепіт, намагаючись зазирнути бабі в посутєнілі очі.

– Відки ти то взєла? – Юстина завмерла з мискою в руках на порозі хати.

– Ади, баби кажут... І зрання чула-м, і тепєрка, ади, прольоткали мені поза плєчі.

– Кажут? – перепитала знову, сиві брови звєла – ніби здивувалася.

– Кажут... – Дарці чогось забракло повітря в легєнях, але вона відступатися від свого не хотіла, прагнула правди. – А чо' приходили? І билисї тутка...

– У тотих бабів і попитайсї... – коротко прорєкла Юстина та й відвернула лице. Пішла, накульгуючи до кухні.

Дарина повільно опустилася на лавку коло печі та й притулила зимні пальці до рота...

Нїмотці знов стало душно. Піт рясно виступав йому на чолі, стїкав скронями донизу й неприємно лоскотав вилиці. Тїлом колотила дивна лихоманка. Він скинув із себе всю одєжу, знову влігся, вперто заплющував очі, намагаючись заснути, але у нього нічого не виходило. Годинник на стїні показував четвєрту ранку, за шибами несміливо сіріло, ховаючи останню тьмяну зорю, зимне небо.

«Скоро на дєнь зайдєсї, – подумав втомлєно. – Солов'ї сї обїзвут. А я шє і не спав. Н-нашо ти т-так зо мнов, Гап-пїйко? – спитався у стєлі над головою. – Т-то жити к-колись мені н-не д-давала, а зара – спа-ти...»

* * *

Півєнь вдругє на повєн голос прокричав новий дєнь. Зрїдла темрява, розірвалася, згустками попливла небом. Тї згустки один за одним танули, розчинялися у молодєньких хмарах, у молоках вранїшнього туману. Гєн верхами гір забїліло. Юстина розплющила очі, наткнулася на стєлю своєї хати і перєлякано здригнулася, начє не сподївалася, що і досї жива.

– Ото видиш, бїда – не дуда. Я жию, а тєбє нєма, – тихо сказала комусь такому, кого не бачила, а лишєнь відчувала поряд із собою. Повільно підвєлася, сіла на своємє пустомє ліжку. Довго сидїла нерухомо в якомусь дивномє, страшномє отупінні. Кам'яна сидїла, мовчазна, дєрєв'яна, льодяна,

глуха, сліпа, чорна така, безлика. Сиве волосся пасмами повибивалося із тонкої рідкої коси, котру вона лиш на ніч заплітала. Юстина раптом відчула свою волосину на щоці, її лоскітну невагомість, її дотик, легший за дотик тіні, за дотик світла і нагадалася, що сидить нечесана. Вона розпустила волосся, стріпнула головою, аби розійшлося рівніше, розчесалася дерев'яним гребенем, переплелась наново. Далі тричі перехрестилася. Читала молитву до Богородиці, дякувала за те, що настав новий день. Накинула на плечі вовняну хустку, бо давно мерзла навіть серед літа. Загорнулася у неї тісно – аж заболіло.

– Завтра дев'ять днів за тобов, Гапіє. До церкви зо мнов підеш?

Аби трохи забутися, перебирала білизну в лавці й намагалася думати про живих. Згадувала... Спогади зимними лісовими зміями виповзали з глибоких нір сутінок і вилися попри її ноги, попри її руки, попри голову. Сичали немилосердно, лякали її, кусалися, снували собі кубла на її колінах, відкладали яйця в її долонях. Вона не знала, що з ними робити. Відгортала сорочку в себе на пазусі і кликала їх туди, аби грілися, вигрівали її болюче серце. Вони не спішилися. Повільно рухалися вздовж її тіла, шукали хоч десь живого місця, аби всмоктатися в Юстину і спробувати на смак її старості, вчути її голосу, перепудженого, здичілого, нетутешнього. Шукали і не знаходили. Не було життя в Юстині навіть на один гадючий укусу...

Згадала чогось день, коли народила Гапію. То вже давно втонуло у пам'яті, а зараз вплигло і засліпило їй очі білими маревами тих непрохідних снігів, тієї лютої, морозної зими, котра після Різдва засніжила так, що не було видно і світу...

Юстина з Семеном жили тоді у хаті Семенових батьків на високій горі, над Вишковом. Ще коли вони лиш побралися, казала Юстина чоловікові, що тяжко їй так далеко від людей бути, без сестри тяжко, а все ніяк не могла Семена переломити, аби з тої гори, з-попід густих сивих хмар вибратися назад, у Вігоду.

Вже з самого рання Юстині було слабо. Млоіло. Живіт піднявся, скам'янів і дуже болів, паморочилася голова, весь час кидало то в жар, то в холод.

– Коби не вродила-м нині, – кволо пожалілася Семенові. – Так ми черево розпирає, шо ледве сі суваю. Очи такой ми завертаютьсі.

– То і не ходи, ег не годна, – стривожився Семен. – Лігни си та й полеж троха. – Обійняв раптом Юстину за плечі. Давно не обіймав, а тут чогось прискочив, підбіг, розчулений, згріб її у свої обійми і ніжно поцілував у потилицю. – Видиш, іка зима настала? Вишків цілий переметений. Дороги під снігом. Нічо, ні докторка, ні сани до нас на гору не зайдут. Не мож тобі родити нині.

– То не я рішаю, – сказала Юстина і зойкнула від раптового болю, що вкотре пронизав шпичкою усе її тіло. – Воно, видко, вже дозріло, – поклала на живіт руку, – та й на світ проситсі. Чес му...

– То що робити, Юстинко? – задрижав Семен, наче маленький хлопчик, аж спітнів до кінчиків вух. – Бігти когось кликати?

– А біжи, певно, – попросила слабо. – Біжи...

Семен побрів глибочними снігами до єдиної сусідської хати. Мокрий лапатий сніг заліплював йому очі, влягався за комір, тулився до червоного від морозу лиця. Вуха глушила хуртовина, збивала його з ніг, гнула до землі, аби не смів так грізно дивитися їй у вічі. А він не спинявся. Вперто йшов. Не міг втрачати навіть хвилини часу.

– Юстина моя надумалася родити! – прокричав низькорослому Іванові, коли той ледве відсунув через високі сніги двері своєї хати, невисокої, приземкуватої, як і її господарі.

– Ади, на маеш! – Іван впустив Семена до хати, хутко зачинив двері та й закликав Галину, аби порадитись.

– Акушерка сюда на гору не залізе, – бідкалися всі разом. – Не вспе. Треба Юстину якось донизу, у Вишків спускати... А відти у Вігоду добиратися. Тутка вона сама не вродит. Перший дітвак. Біда може бути.

...Галина помагала Юстині швидко збиратися. Металася по чужій хаті, шукаючи і се, і те, та й раз у раз допитувалась:

– Єг сі чуеш, Юстинко? Де ті болит? Нігде? То файно, файно, – приказувала втішено. – Чес нам пригодитсі. Триматисі треба. Мусиш триматисі. Зара ми ті з гори спустимо легонько, а там у Вишкові – на сани, а сани ті до людей тя відвезут у Вігоду. А потом вродиш нам дітвачка з Божов поміччю. Лишень би коні по снігах сани покігнули.

– Спускати? – сполошилася перелякана Юстина. – Там снігів по груди, там ні стежки, ні ліса не видко, а ви – спускати? – говорила жалібно, плакала тихенько ображеною дівчинкою.

– Зара, Юстинко, зара. Не тривожсі. Бережи себе. Наші хлопці тамка гілля рубають. Потом го файненько мощно зв'єжут, тебе положимо та й кігнути поволи будем, – розказувала Галина, швиденько загортаючи Юстину у велику сіру пухову хустку. – Ти черево руков потримаєш, аби сі не телепало, а там, дивисі, вже і село покажесі... У селі баби тебе в хату теплу возьмут, там і вродиш собі дітинку. А коли сніги троха зійдуть, домів заберем ті...

Над замерзлою Марунькою несміливо стояло бліде, майже невидиме сонце, січень безбожно кутив снігами, коли з Осоя на долину Семен з Іваном стягували на ялиновім гіллі вагітну Юстину. Юстина тяжко дихала, плакала від страху за себе та за дитину, що носила її в лоні, сльози замерзали на її рум'яних щоках, на її обкусаних – аж синіх – губах... Поруч, забрьохана у сніги аж по самі плечі, з гори сунулася Галина, не відпускаючи вагітну ні на мить. Чорні круки, хитаючись на чубках перемерзлих дерев, здивовано ззиралися на ту велику метушню, після котрої вже через дві години на світ прийшла і Гапія...

* * *

Пахло травою і річковим намулом, вимоченими у водах буковими ковбанцями, що їх ріка забрала просто з-під хати котрогось газди. Дощове небо поволі відривалося від гори і біле-білісіньке поверталось туди, звідки випало вночі на Вігоду. Над Осоем несміливо прокльовувалося молоденьке заспане сонце, де-не-де прориваючи хмару слабеньким світлом, і крадькома підглядало собі за людьми.

Німотка звично брів вулицею від хати до хати, діставав з кишень дрібний щєбінь, набраний з берега Маруньки, і кидав газдам камінці у шиби, аби вставали.

– Ади, Німотка вже будити прийшов... так ра-а-но... – вчувши, як у шибу грюкнуло, сонним голосом сказала Оксана Петрові і ліниво повернулася на інший бік додивлятися свої тривожні сни...

– І нашо він того щоднини робит? – і собі пробурмотів Петро, але навіть не поворухнувся. – Не має хлоп роботи – попід хати людям сі соває.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/tanya-pyankova/chuzhi-grihi/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.